

Beslut

Datum 2024-07-01

Dnr 2023:8098

Sida **1 (18)**

Beslut

**efter kvalitetsgranskning av högstadiets undervisning om
kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer vid
Vialundskolan i Kumla kommun**

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19–20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Vialundskolan avseende undervisningens kvalitet utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Granskningens syfte är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Granskningen omfattar skolornas arbete med att bland annat förebygga och bemöta intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism, homo- och transfobi samt hedersrelaterat våld och förtryck. Samtliga ämnen i högstadiet ingår i granskningen.

Skolinspektionen gör en samlad bedömning utifrån de kvalitetskriterier som tagits fram för granskningen (se bilaga 1). Om Skolinspektionen bedömer att ett utvecklingsarbete behövs för att höja verksamhetens kvalitet inom något område anges ett utvecklingsområde. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs då också av huvudmannen. I bilaga 2 återfinns granskningens författningsstöd.

Skolinspektionen besökte Vialundskolan den 17 maj 2024. Besöket genomfördes av utredarna Roger Thuring, Emma Frankl och Karl-Oskar Öhman.

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Bedömningarna i detta beslut grundar sig på:

- Två gruppintervjuer med elever
- Två gruppintervjuer med lärare
- En intervju med rektorn
- Dokument som begärts in från huvudmannen och skolan.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens tjänsteanteckning från besöket för faktakontroll.

De samlade iakttagelserna från de skolor som har ingått i granskningen kommer att presenteras i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. Rapporten är planerad att publiceras våren 2025 och utgör en del av Skolinspektionens regeringsuppdrag om att granska skolornas arbete med det nya kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Beslut

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Vialundskolan i Kumla kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer **i låg utsträckning** utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Rektorn behöver inleda ett utvecklingsarbete inom följande delar:

- utveckla samplaneringen av undervisningen för att synliggöra olika perspektiv så att eleverna ges en helhetsbild och får möjlighet till fördjupning av kunskapsområdet
- arbeta med inslag i undervisningen som ger eleverna möjlighet att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till hedersrelaterat våld och förtryck

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Vialundskolan i Kumla kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer **i hög utsträckning** utformas för att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Utifrån Skolinspektionens kvalitetskriterier har utredningen visat att verksamheten inom det granskade området fungerar väl.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast **den 15 januari 2025** redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till kvalitetsgranskningarsthlm@skolinspektionen.se Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 2023:8098) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömning

Sammanfattning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i låg utsträckning utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Granskningen av återkommande, aktuell och fördjupad undervisning visar att undervisningen är återkommande i olika årskurser, men att eleverna har begränsade möjligheter till fördjupning inom kunskapsområdet. Undervisningen är delvis uppdaterad med hänsyn till utvecklingen inom kunskapsområdet.

Granskningen av ämnesintegrerad undervisning visar att sexualitet, samtycke och relationer tas upp i några olika ämnen, men lärarna samordnar inte sin undervisning så att frågor med koppling till kunskapsområdet kan belysas genom perspektiv från olika ämnen.

Granskningen av kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut visar att undervisningen ger eleverna möjligheter att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön men endast i begränsad omfattning till hedersrelaterat våld och förtryck. Undervisningen ger eleverna möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till framställningar av relationer och sexualitet i olika medier och sammanhang. Undervisningen bidrar till att utveckla förmågan att leva sig in i och förstå andra människors situation och erfarenheter. Granskningen visar också att undervisningen förmedlar betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke.

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i hög utsträckning utformas för att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Granskningen av ett öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat visar att lärarna verkar för att alla elever oavsett könstillhörighet ska vilja och våga reflektera och samtala. Lärarna verkar också för att undervisningen om kunskapsområdet ska ha ett innehåll som gör att alla elever oavsett könsidentitet och sexuell läggning känner sig inkluderade.

Granskningen av bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger visar att det finns gemensamma förhållningssätt i klassrummet för hur arbetet med kunskapsområdet ska fungera och hur en samvaro med ömsesidig respekt inom gruppen ska se ut. Lärarna bemöter utspel för intolerans och fördjupar frågorna i undervisningen.

Granskningen av elevdelaktighet visar att lärarna ger eleverna möjligheter att tycka till om planering och genomförande av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer samt delta i utvärdering av den.

Nedan framgår vad som ligger till grund för Skolinspektionens bedömning inom respektive område.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Här bedöms:

- Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning
- Ämnesintegrerad undervisning
- Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning

Undervisningen är återkommande, endast delvis uppdaterad och möjligheten till fördjupning är begränsad

Granskningen visar att undervisningen är återkommande i olika årskurser, men att eleverna har begränsade möjligheter till fördjupning. Undervisningen är delvis uppdaterad med hänsyn till utvecklingen inom kunskapsområdet.

Biologi, idrott och hälsa, svenska, engelska, slöjd och samhällskunskap är exempel på ämnen där lärarna i olika grad arbetar med innehåll kopplat till kunskapsområdet. Både lärarna och eleverna ger flera exempel, såsom att eleverna arbetat med HBTQ i biologi, manliga och kvinnliga kroppsideal i idrott och hälsa samt att de har talat om relationer utifrån filmer och texter i svenska och engelska. Ytterligare exempel är att samtycke och sexualbrottslagstiftning tas upp i samhällskunskap.

Av lärarintervjuer framgår att lärarna behandlar moment som knyter an till kunskapsområdet i olika årskurser. Kunskapsområdet behandlas dock till övervägande del inom ämnet biologi. Eleverna berättar att undervisningen i ämnet innehåller repetition av vad de gjort tidigare men också fördjupning. Både elever och lärare berättar att undervisningen delvis bygger på sådant som eleverna vill veta mer om, exempelvis grooming.

Skolan använder sig inte av kompetenser från elevhälsan, eller extern kompetens, i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Elevhälsan har dock berättat om sådant som framkommit i hälsosamtal, exempelvis frågor om mödomshinnan, vilket sedan har behandlats i undervisningen i biologi.

Vidare framgår att undervisningen ibland är uppdaterad med hänsyn till utvecklingen inom kunskapsområdet. Lärarna i biologi ger några exempel på hur de arbetar med att få in aktuella begrepp, som "incel" och "grooming", i undervisningen. Vissa lärare uppger att de fångar upp aktuella politiska händelser, till exempel har de tagit upp talibanernas maktövertagande i

Afghanistan och hur det påverkar kvinnornas situation, abortlagarna i Polen och HBTQ-lagar i Ungern. Flera lärare säger att det är osäkert hur aktuell den egna undervisningen är och att det är svårt att hålla sig uppdaterad om exempelvis frågor kopplade till pornografi och HBTQ. Av lärarintervjuerna framkommer även att hedersrelaterat våld och förtryck är aktuellt utifrån ett elevperspektiv. Det finns också enstaka exempel på undervisning om detta men lärarna uppger att undervisning om hedersrelaterat våld och förtryck behöver utvecklas, bland annat för att de inte har tillräcklig kunskap. Av intervju med elever framgår även att könsbyte och transpersoner är något som de talar relativt lite om i undervisningen.

Ämnesintegrerad undervisning

Sexualitet, samtycke och relationer tas upp i några olika ämnen men samordnas inte så att eleverna får en helhetsbild

Granskningen av ämnesintegrerad undervisning visar att sexualitet, samtycke och relationer tas upp i några olika ämnen, men lärarna samordnar inte sin undervisning så att frågor med koppling till kunskapsområdet kan belysas genom perspektiv från olika ämnen.

Lärarintervjuerna visar att lärarna oftast planerar undervisningen själva utan samordning kring hur olika perspektiv på kunskapsområdet hänger ihop i olika ämnen. Granskningen visar att lärarna inte säkerställer att såväl faktakunskap som relevanta delar från läroplanens värdegrund finns med i undervisningen om kunskapsområdet.

Granskningen visar att lärare som undervisar i samma ämne, exempelvis biologi eller svenska, ibland samarbetar kring undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer. Dock redogör lärarna endast för enstaka exempel på hur de arbetar över ämnesgränserna. I en av lärarintervjuerna framkommer att ingen av de intervjuade lärarna varit med om att arbeta med ämnesövergripande projekt eller teman som rör kunskapsområdet på skolan. Av lärarintervjuerna framgår att det saknas ett systematiskt och medvetet samarbete för att synliggöra hur olika perspektiv på kunskapsområdet hänger ihop. En lärare säger exempelvis att ett sätt att förbättra arbetet med kunskapsområdet vore att veta mer om hur och när alla arbetar med ämnesområdet på skolan så att lärarna kan haka i varandras arbete på ett annat sätt. Rektorn säger att ett arbete med att ta fram en årsplan för undervisningen inom kunskapsområdet har påbörjats.

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut**Undervisningen ger eleverna till viss del möjligheter att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön men endast i begränsad omfattning till hedersrelaterat våld och förtryck**

Granskningen visar att det ibland ingår teman i undervisningen där eleverna får undersöka maktstrukturer kopplade till kön men sällan till hedersproblematik.

Eleverna nämner att de fått prata om arbetsfördelning i hemmet utifrån kön i hem- och konsumentkunskap. De har också talat om manligt och kvinnligt i förhållande till sporter och idrott, i detta har även ett transperspektiv funnits med. Lärare ger också exempel på hur ett könsperspektiv finns med i historieundervisningen, exempelvis kvinnors makt under antiken samt vägen till frigörelse och rösträtt för kvinnor i Sverige. Lärare ger även exempel på att eleverna fått arbeta med ett ämnesövergripande filmprojekt som rör olika familjekonstellationer och dilemman kopplat till det. Ett dilemma rör exempelvis religioners olika syn på sexualitet och hur det kan vara att komma ut i en religiös kontext. Ett annat exempel rör heder och handlar om en flicka som är uppväxt i en familj där hedersnormer råder och som är kär i en kille med annan kulturell bakgrund.

Det finns endast enstaka exempel på att lärarna tar upp hedersrelaterat våld och förtryck i undervisningen. Dilemmauppgiften är ett sådant. Lärarna berättar även att mödomshinnan behandlas i biologi, efter att behovet lyfts av elevhälsan och att hedersproblematik finns med som ett av flera teman i ett ämnesövergripande filmprojekt.

Lärarna uttrycker att undervisningen om hedersrelaterat våld och förtryck behöver utvecklas, att det är en aktuell fråga som berör flera elever på skolan och att de behöver kunskap för att kunna undervisa om det. Lärarna lyfter flera utmaningar med att undervisa om hedersproblematik, som att inte spä på fördomar och att det är svårt att hitta en bra form för undervisningen. Av rektorsintervjun framgår att rektorn tycker att undervisningen om hedersrelaterat våld och förtryck kan stärkas och att rektorn behöver arbeta för att lärarna ska få tillgång till fler verktyg för den undervisningen.

Undervisningen ger möjligheter till ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang

Eleverna uppger att de i både årskurs 8 och 9 har haft undervisning om pornografi i ämnet biologi. Undervisningen behandlade bland annat hur sexualitet framställs i pornografi och att pornografi exempelvis kan skapa en problematisk bild av hur bra sex kan vara. Eleverna berättar också att de i idrott och hälsa fått arbeta med de kroppsideal som förmedlas via sociala medier.

Utöver ovanstående exempel beskriver en lärare hur de i undervisningen i svenska diskuterat pornografi och att killar och tjejer kan påverkas olika av den. Undervisningen handlade om teman som att anpassa sig efter förväntningar, att passa in och hur felaktiga bilder av sex reproduceras.

Undervisningen bidrar till att utveckla förmågan att leva sig in i och förstå andra människors situation och erfarenheter samt betydelsen av samtycke

Granskningen visar att undervisningen ger eleverna förutsättningar att utveckla sin förmåga att leva sig in i och förstå andra människors situation.

Av intervju med elever framgår att de i ämnet biologi talat om hur man ska vara mot varandra i en relation. Elever uppger också att de i ämnena svenska och engelska talat om att acceptera varandra och att känna empati, exempelvis i vänskapsrelationer. Undervisningen kan exempelvis bestå i att eleverna läser en text om hur det är att vara en bra eller dålig vän, reflektera, och sedan diskutera med varandra. Lärarna ger utöver det som beskrivits av eleverna också andra exempel på undervisning som rör relationer och empati. I de samhällsorienterande ämnena arbetar läraren exempelvis med rollspel för att eleverna ska kunna sätta sig in i andra människors liv för att förstå hur andra tänker och känner.

Granskningen visar att undervisningen ger eleverna möjligheter att reflektera över vad samtycke kan innebära i olika situationer. Av lärar- och elevintervjuerna framgår att vikten av samtycke vid sex ingår i alla årskurser, men särskilt i årskurs 8 och 9. Samtycke behandlas främst i biologi och samhällskunskap och undervisningen handlar exempelvis om vad och vad man inte får göra i såväl vänskaps- som kärleksrelationer. Undervisningen omfattar även sexualbrottslagstiftningen.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Här bedöms:

- Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat
- Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger
- Elevdelaktighet

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Det finns medvetna strategier i undervisningen för att alla elever oavsett kön ska kunna reflektera och samtala

Granskningen visar att lärarna verkar för att alla elever oavsett könstillhörighet ska vilja och våga reflektera och samtala.

Lärarna berättar att de arbetar på olika sätt för att ge samtliga elever utrymme i klassrummet. Det handlar bland annat om att undervisningen innehåller moment där eleverna får reflektera, såväl i grupp som helklass, och att lärarna skapat ett klassrumsklimat där det är möjligt. Lärarna beskriver ett öppet samtalsklimat som innebär att eleverna förstår att de får ställa frågor och uttrycka sig, men att de inte får kränka eller sära någon. Lärarna säger att det ändå kan uppstå kommentarer eller känsliga frågor men att de använder dem för att arbeta vidare med frågor kopplat till förhållningssätt i klassrummet.

Eleverna berättar att alla deltar i undervisningen och att lärarna är bekväma att svara på och behandla vilka frågor som helst. Även om en del elever tar mer utrymme än andra så är alla inkluderade i undervisningen och undervisningen bedrivs oftast i grupp eller helklass, sällan enskilt. Av intervju med eleverna framgår också att lärarna förbereder eleverna inför, och reflekterar efter, undervisningsmoment om sexualitet, samtycke och relationer utifrån att undervisningen kan upplevas som känslig eller pinsam.

Det finns strategier och arbetssätt i undervisningen för att främja god samvaro i klassrummet

Av granskningen framgår att det finns förhållningssätt i klassrummet för hur arbetet med kunskapsområdet ska fungera och hur en samvaro med ömsesidig respekt inom gruppen ska se ut.

För att få alla elever delaktiga arbetar lärarna med tydliga förhållningssätt, vilket grundar sig i regler som är implementerade och förstås på samma sätt av lärare och elever. Av intervjuer med lärare och elever framgår att de regler som gäller

för arbetet i klassrummet leder till ett tryggt klassrumsklimat där eleverna känner sig bekväma med att dela med sig av sina tankar. Reglerna handlar bland annat om att alla åsikter ska kunna uttryckas så länge de inte kränker någon.

I lärarintervjun säger lärare att de jobbar mycket för att skapa ett bra samtalsklimat. Lärarna beskriver också klimatet som gott, men att det vid något tillfälle kan förekomma att någon elev yttrat något som kan innebära en risk att någon annan elev känner sig sårad. Lärarna uppger att de använder sådana situationer för att arbeta med förhållningssätt.

Undervisningen synliggör och utmanar begränsande normer

Granskningen visar att lärarna verkar för att undervisningen om kunskapsområdet ska ha ett innehåll som gör att alla elever oavsett könsidentitet och sexuell läggning känner sig inkluderade.

Lärare berättar att undervisningen berört olika könsidentiteter och sexuella läggningar. I undervisningen har eleverna också fått reflektera över normer, exempelvis hur normer som rör kroppsideal och normer kring kvinnligt och manligt samt sexuell läggning kopplat till idrottsutövande kan påverka och begränsa människors handlingsutrymme. Ett tydligt exempel på hur undervisningen i idrott och hälsa äger rum på ett normmedvetet vis är att i dansmoment talas det inte om pojkar och flickor, utan om förare och följare. Eleverna reflekterar även kring begränsande könsnormer vid val av slöjd-art i årskurs 9. Eleverna uppger att de fått tala om normer inom ramen för undervisning om sexualitet, samtycke och relationer och att det särskilt gäller i idrott och hälsa, biologi och samhällskunskap.

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger

Det finns rutiner för att bemöta intolerans och värdegrundsfrågor fördjupas i undervisningen

Granskningen visar att det finns rutiner på skolan för hur personalen ska bemöta utspel för intolerans eller destruktiva jargonger och normer bland eleverna exempelvis när eleverna får undervisning om sexualitet, samtycke och relationer.

Av intervju med lärare framgår att lärarna aktivt och omgående bemöter elever som uttrycker intolerans. Lärarna har flera olika sätt att agera på, beroende på situation. En variant är att bemöta utspel direkt i undervisningen genom att ställa frågor om hur eleven tänkt. På så sätt blottläggs elevens resonemang och eventuella brister och luckor i argumentationen. Förfaringssättet leder också till att frågorna fördjupas och behandlas i undervisningen. Ibland kan det handla om en tillsägelse, eller att lärarna talar enskilt med de elever som uttryckt sig på ett olämpligt sätt efter lektionens slut. Det händer även att lärare kontaktar

vårdnadshavare, men enligt lärarna så måste det ske med omdöme, eftersom det kan påverka relationen till eleven negativt.

I intervjuerna med både flickor och pojkar beskrivs stämningen i klassen när de arbetar med kunskapsområdet som bra, trygg, respektfull, inkluderande och seriös. Om det trots det händer att någon elev uttalar sig på ett sätt som strider mot värdegrunden så blir eleven tillsagd. Av elevintervjuerna framgår också att eleverna uppfattar det som att alla lärare agerar, inte bara någon eller några. Eleverna beskriver också att det händer att lärarna talar enskilt med en elev som uttalat sig sårande, kränkande eller utmanat värdegrunden efter lektionens slut. Eleverna bekräftar att lärarna även kontaktar berörda vårdnadshavare och rektorn i vissa fall. Eleverna berättar vidare att om en elev utmanar rådande åsikter och normer så fördjupar och diskuterar läraren det som eleven inte håller med om. Läraren kan exempelvis säga att "det är helt okej att du tänker så men om det skulle vara så här - vad tänker du då?"

Elevdelaktighet

Undervisningen utgår från elevernas frågor, perspektiv och delaktighet

Granskningen visar att lärarna ger eleverna möjligheter att tycka till om planering och genomförande av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer samt att i viss utsträckning delta i utvärdering av den.

Av elevintervjuerna framgår att lärarna ställer frågor till dem för att ta reda på deras förkunskaper. Eleverna får tycka till om lärarnas planeringar, vilket även omfattar undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Det handlar om vad undervisningen ska fördjupa och fokusera, eftersom området är så stort. Eleverna uppger även att deras synpunkter ibland leder till att läraren ändrar sin planering. Eleverna har också, inom ramen för undervisningen i biologi, möjlighet att få svar på sina frågor genom att lärarna har en anonym frågelåda.

Lärarintervjuerna ger också exempel på att eleverna görs delaktiga i planering, genomförande och utvärdering av undervisningen. Lärarna efterfrågar elevernas åsikter kring planering av undervisningen och det händer att elevernas synpunkter får konkret genomslag i undervisningen. Även lärarna anger frågelådan som ett exempel på hur de skapar kännedom om vilka frågor eleverna vill veta mer om och att detta tas med i undervisningsplaneringen.

Identifierade utvecklingsområden

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom området enligt följande:

- utveckla samplaneringen av undervisningen för att synliggöra olika perspektiv så att eleverna ges en helhetsbild och får möjlighet till fördjupning av kunskapsområdet

Läroplanen anger att rektorn har ett särskilt ansvar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen. Det anges också att rektorn har ett särskilt ansvar för att undervisningen i olika ämnen samordnas så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som en helhet.¹ Läroplanen anger också att läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt samverka med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen. Läraren ska också organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.² Delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer finns med i flera av ämnenas kursplaner, antingen i ämnets syfte eller i det centrala innehållet.³ Det betyder att flera lärare utifrån sin ämnesundervisning i olika grad har ansvar för att behandla kunskapsområdet på lektionerna.

Granskningen visar att undervisning om kunskapsområdet inte fördjupas och att den endast delvis är uppdaterad med hänsyn till utvecklingen inom kunskapsområdet. Lärarna samordnar inte sin planering och eleverna möter därmed begränsade perspektiv gällande hur kunskapsområdet hänger ihop. Genom att använda frågor som aktualiserats i eller utanför skolan ökar möjligheten att göra undervisningen relevant och angelägen för eleverna. Det möjliggör både ett ökat utbyte av erfarenheter och att eleverna kan möta en undervisning där de olika ämnena bildar en helhet i arbetet med kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärarna förutsättningar att utforma undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer så att den på något sätt integreras i de flesta ämnena. Rektorn behöver

¹ Lgr 22 avsnitt 2.8, *Rektorns ansvar*

² Lgr 22 avsnitt 2.2, *Kunskaper*

³ Se exempelvis kursplaner för biologi, samhällskunskap, musik och bild.

ge lärarna förutsättningar att samarbeta med varandra, genom exempelvis ämnesövergripande undervisning, i syfte att fördjupa och bredda kunskapsområdet. Skolverket har material som kan användas i detta, se [Skolverket Stöd-i-arbetet Sexualitet-samtycke-och-relationer](#)

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom området enligt följande:

- arbeta med inslag i undervisningen som ger eleverna möjlighet att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till hedersrelaterat våld och förtryck

Läroplanen anger att skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas.⁴

Granskningen visar att elever inte får tillräcklig möjlighet att utveckla kunskaper om sådana maktstrukturer som kan knytas till hedersrelaterad problematik. Genom att förmedla kunskaper om maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kan eleverna rustas med information, kunskaper och positiva värden för att ha trygga och respektfulla relationer. En sådan undervisning av hög kvalitet bidrar till kunskap om grundläggande demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter, som alla människors lika värde och jämställdhet.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärarna förutsättningar att i undervisningen arbeta medvetet för att uppmuntra och utmana eleverna att undersöka maktstrukturer kopplade till heder och reflektera över exempelvis oskuldsnormer, begränsningar av handlingsutrymme och att hedersproblematik omfattar både kvinnor och män. Skolverket har material som kan användas i detta, se [Skolverket Publikationsserier 2021 hedersrelaterat våld och förtryck](#)

På Skolinspektionens vägnar

Beslutet har fattats av Anna-Carin Kostic, beslutsfattare.

Föredragande i ärendet har varit utredare Roger Thuring. I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även utredare Emma Frankl och Ewa Mölleryd deltagit.

⁴ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Skolans uppdrag*.

Bilaga 1: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Granskningens syfte

Syftet är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. I granskningen bedöms kvaliteten på undervisningen i förhållande till Skolinspektionens kvalitetskriterier.

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen satt upp i granskningen inom det granskade området, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet. Inom granskat område bedöms om skolan uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar men utvecklingsområden finns eller i låg utsträckning.

Frågeställning 1

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck?

Kvalitetskriterier

Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning

Ämnesintegrerad undervisning ger eleverna en helhetsbild

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Frågeställning 2

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter?

Kvalitetskriterier

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger

Elevdelaktighet

Bilaga 2: Författningsstöd

Skolinspektionens granskning ska avse den granskade verksamhetens kvalitet i förhållande till mål och andra riktlinjer.⁵

Av skollagen framgår att utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.⁶ Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.⁷

Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.⁸ Att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar innebär att det måste finnas kunskap hos såväl lärare och annan personal som hos elever om vad dessa värderingar och rättigheter innebär och hur de kan förverkligas.⁹

Vad gäller elevhälsans roll framgår det av skollagen att den främst ska vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas. Elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå och ske i samverkan med lärare och övrig personal.¹⁰

Av läroplanens inledande delar framgår att skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter. Det framgår vidare att alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling aktivt ska motverkas. Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser. Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar.¹¹

⁵ 26 kap. 20 § skollagen (2010:800).

⁶ 1 kap. 4 § skollagen.

⁷ 1 kap. 4 § skollagen.

⁸ 1 kap. 5 § skollagen.

⁹ Proposition 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, s. 634.

¹⁰ 2 kap. 25 § skollagen.

¹¹ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Förståelse och medmännisklighet*.

Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Alla som verkar i skolan ska hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och i läroplanen och ta klart avstånd från det som strider mot dem.¹²

Skolan ska aktivt och medvetet främja elevernas lika rättigheter och möjligheter, oberoende av könstillhörighet. Skolan har också ett ansvar för att synliggöra och motverka könsmonster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Hur skolan organiserar utbildningen, hur eleverna blir bemötta samt vilka krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma deras föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan ska därför organisera utbildningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans samt prövar och utvecklar sin förmåga och sina intressen med samma möjligheter och på lika villkor oberoende av könstillhörighet.¹³

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.¹⁴

Skolan ska aktivt verka för jämställdhet. Skolan ska därmed gestalta och förmedla lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter för flickor och pojkar, kvinnor och män. I enlighet med grundläggande värden ska skolan också främja interaktion mellan eleverna oberoende av könstillhörighet. Genom utbildningen ska eleverna utveckla en förståelse av hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska könsmonster och hur de kan begränsa människors livsval och livsvillkor. Skolan har ett ansvar för att eleverna återkommande under skolgången får möta frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer. Utbildningen ska därigenom främja alla elevers hälsa och välbefinnande samt stärka deras förutsättningar att göra medvetna och självständiga val. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas. Eleverna ska även ges

¹² Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Saklighet och allsidighet*.

¹³ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning*.

¹⁴ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Rättigheter och skyldigheter*.

möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.¹⁵

I läroplanens andra del om övergripande mål och riktlinjer framgår att skolan aktivt och medvetet ska påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dem komma till uttryck i praktisk vardaglig handling i olika sammanhang.¹⁶ Avseende skolans mål uttrycks bland annat följande. Att varje elev ska kunna göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter. Att varje elev respekterar andra människors egenvärde samt deras kroppsliga och personliga integritet, tar avstånd från att människor utsätts för våld, förtryck, diskriminering och kränkande behandling samt medverkar till att hjälpa andra människor.¹⁷ Alla som arbetar i skolan ska i sin verksamhet bidra till att skolan präglas av jämställdhet och solidaritet mellan människor och att eleverna interagerar med varandra oberoende av könstillhörighet. Vidare ska alla som arbetar i skolan aktivt motverka diskriminering och kränkande behandling av individer eller grupper samt visa respekt för den enskilda individen och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt och normmedvetet förhållningssätt.¹⁸

Läraren ska klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet. Vidare ska läraren öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem. Läraren ska synliggöra och med eleverna diskutera hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter samt hur könsmonster kan begränsa egna livsval och livsvillkor. Undervisningen ska av läraren planeras och genomföras så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet. Läraren ska tillsammans med eleverna utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen.¹⁹

Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola kan använda sig av ett kritiskt tänkande och självständigt formulera ståndpunkter grundade på kunskaper och etiska överväganden samt har fått kunskaper inom området sexualitet, samtycke och relationer samt om hedersrelaterat våld och förtryck.²⁰

Läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt samverka med andra lärare i arbetet för att nå

¹⁵ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Skolans uppdrag*.

¹⁶ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden*.

¹⁷ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Mål*.

¹⁸ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer*.

¹⁹ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer*.

²⁰ Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper, Mål*.

utbildningsmålen. Läraren ska också organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.²¹

Avseende elevernas ansvar och inflytande anges i läroplanen bland annat att läraren ska svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad. Läraren ska verka för att eleverna oberoende av könstillhörighet får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen och även planera och utvärdera undervisningen tillsammans med eleverna.²²

Vad gäller rektorns ansvar framgår av läroplanen att rektor har inom givna ramar ett särskilt ansvar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen.²³

Läroplanen innehåller kursplaner för varje ämne.²⁴ Kursplanerna består av syfte och centralt innehåll samt kompletteras av betygskriterier eller kriterier för bedömning.

²¹ Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper Riktlinjer*.

²² Lgr 22, avsnitt 2.3 *Elevernas ansvar och inflytande, Riktlinjer*.

²³ Lgr 22, avsnitt 2.8 *Rektorns ansvar*.

²⁴ Lgr 22, avsnitt 5. *Kursplaner*.